

Sygn. akt II Ca 173/19

POSTANOWIENIE

Dnia 8 maja 2019 roku

Sąd Okręgowy w Krakowie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Anna Koźlińska (sprawozdawca)
Sędziowie:	SO Beata Tabaka SR del. Anna Dyl
Protokolant:	stażysta Robert Nędza

po rozpoznaniu w dniu 8 maja 2019 roku w Krakowie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa G. K.

przeciwko (...) Bank S.A w W.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym

na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego dla Krakowa-Krowodrzy

w Krakowie z dnia 13 września 2018 roku, sygnatura akt I C 2825/16/K

postanawia:

na podstawie art. 390 par. 1 kpc przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości : czy umorzenie na podstawie przepisu art. 369 par. 2 Ustawy z dnia 23 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe w brzmieniu sprzed dnia 1 stycznia 2016 roku, wierzytelności przysługującej kredytodawcy względem kredytobiorcy, zabezpieczonej hipoteką ustanowioną na nieruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej, skutkuje względem dłużnika hipotecznego będącego jednocześnie stroną czynności bankowej ustanowienia hipoteki, wygaśnięciem zabezpieczonej tą hipoteką wierzytelności, pociągającym za sobą wygaśnięciem hipoteki w rozumieniu przepisu art. 94 Ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece.

SSO Beata Tabaka SSO Anna Koźlińska SSR Anna Dyl

Sygnatura akt II Ca 173/19

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 13 września 2018 roku oddalił powództwo G. K. skierowane przeciwko (...) Bank SA w W. , którym domagała się ustalenia treści księgi wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy dla Krakowa – Podgórze w Krakowie z rzeczywistym stanem prawnym poprzez wykreślenie z działu IV wpisów dotyczących hipoteki umownej kaucyjnej w kwocie 462.890,27 zł, ustanowionej na rzecz strony pozwanej (...) Bank

S.A. w W. na nieruchomości powódki – lokalu mieszkalnym położonym w K., przy ul. (...) jako zabezpieczenie odsetek i innych należności wynikających z umowy kredytu hipotecznego nr (...) z dnia 1 kwietnia 2009 roku zawartej przez Z. P. oraz hipoteki umownej zwykłej w kwocie 661.271,82 zł ustanowionej na rzecz pozwanej na w/w nieruchomości powódki, jako zabezpieczenie odsetek i innych należności wynikających z opisanej wyżej umowy.

Sprawa niniejsza toczyła się przed sądem rejonowym albowiem postanowieniem z dnia 22 czerwca 2016 roku Sąd Okręgowy w Krakowie I Wydział Cywilny w sprawie z powództwa G. K. przeciwko (...) Bank S.A. z siedzibą w W. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli ewentualnie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym wyłączył do odrębnego rozpoznania sprawę z powództwa G. K. przeciwko (...) Bank S.A. z siedzibą w W. o uzgodnienie treści księgi wieczystej nr (...) z rzeczywistym stanem prawnym. Postanowieniem z dnia 6 lipca 2016 roku Sąd Okręgowy w Krakowie I Wydział Cywilny stwierdził swoją niewłaściwość rzeczową i sprawę przekazał do rozpoznania sądowi rejonowemu.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku sąd pierwszej instancji wskazał na następujące bezsporne okoliczności stanowiące podstawę faktyczną orzeczenia .

Na podstawie umowy z dnia 1 kwietnia 2009 r. (...) Bank S.A. z siedzibą w W. (poprzednik prawny pozwanego (...) Banku S.A. z siedzibą w W.) udzielił Z. P. kredytu hipotecznego w wysokości 661.271,82 zł z przeznaczeniem na spłatę innych zobowiązań kredytobiorcy, a także na dowolny cel konsumpcyjny. Zgodnie z w/w umową, zabezpieczeniem spłaty kredytu (wraz z odsetkami i innymi należnościami) były m.in.: hipoteka umowna zwykła w kwocie 661.271,82 zł oraz hipoteka umowna kaucyjna w kwocie 462.890,27 zł ustanowione na rzecz (kredytodawcy) strony pozwanej m. in. na nieruchomości stanowiącej własność powódki - wyodrębnionym lokalu mieszkalnym położonym przy ul. (...) w K., objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy dla Krakowa - Podgórze w Krakowie.

Postanowieniem z dnia 23 września 2011 r., sygn. akt VI GU 34/11, Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej Wydział VI Gospodarczy ogłosił upadłość Z. P. prowadzącego działalność gospodarczą pod nazwą Firma Handlowo- Usługowa (...) z siedzibą w B., obejmującą likwidację majątku dłużnika.

Postanowieniem z dnia 21 maja 2014 r., sygn. akt VI GUp 15/11 lik) Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej stwierdził zakończenie w/w postępowania upadłościowego i umorzył w całości wierzytelności niezaspokojone w postępowaniu upadłościowym, w tym wierzytelność (...) Bank S.A. w wysokości 551.763,97 zł - postanowienie to nie zostało przez nikogo zaskarżone i stało się prawomocne.

Wyrokiem z dnia 22 czerwca 2016 roku, sygn. I C 1426/15, Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo G. K. przeciwko (...) Bank S.A. w (...) o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli w postaci zezwolenia na wykreślenie hipoteki będącej również przedmiotem żądania pozwu w niniejszej sprawie. Wyrokiem z dnia 23 lutego 2017 roku, sygn. I ACa 1372/16, Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację powódki.

Na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego nr (...) z dnia 20 lipca 2015 roku wystawionemu przeciwko powódce na kwotę 1.124.162,09 zł, któremu postanowieniem z dnia 8 września 2015 roku wydanym w sprawie o sygn. akt I Co 2727/15/K Sąd Rejonowy dla Krakowa – Krowodrzy w Krakowie nadał klauzulę wykonalności, w dniu 7 czerwca 2017 roku zostało wszczęte przeciwko powódce postępowanie egzekucyjne, prowadzone w stosunku do nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr (...), położony w K. przy ul. (...), objęty księgą wieczystą nr (...) (sygn. akt KM 767/17).

Nadto na podstawie zeznań świadka Z. P., sąd pierwszej instancji ustalił że posiadał on tylko jedno zobowiązanie wobec (...) Bank S.A. z siedzibą w W., które częściowo było przez niego spłacane. W chwili zakończenia postępowania upadłościowego z kredytu zaciągniętego w (...) Bank S.A. z siedzibą w W. Z. P. pozostało do spłaty około 551.000,00 zł. Wierzytelność ta została umorzona, a cały majątek Z. P. został zajęty i sprzedany w toku postępowania upadłościowego.

W części obejmującej rozważania prawne sąd pierwszej instancji przytoczył treść przepisu art. 10 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (dalej u.k.w.h.) oraz wyjaśnił, że księga wieczysta winna dawać pełny i wierny

obraz stanu prawnego nieruchomości w zakresie praw, które mogą być w niej ujawnione, przy czym przez rzeczywisty stan prawny należy rozumieć stan zgodny z prawem materialnym.

Następnie sąd pierwszej instancji wskazał, że podstawą żądania pozwu było twierdzenie, iż umorzenie wierzytelności przysługującej pozwanemu wobec Z. P. wskutek postanowienia Sądu Rejonowego Wydział VI Gospodarczy w B. z dnia 21 maja 2014 roku, sygn. akt VI Gup 15/11 lik., spowodowało wygaśnięcie hipoteki zabezpieczającej w/w wierzytelność. Zatem zasadniczy spór pomiędzy stronami sprowadzał się do rozstrzygnięcia zagadnienia zasadności żądania wykreślenia hipotek obciążających nieruchomość powódki, jako dłużniczki rzeczowej pozwanego Banku w związku z zakończeniem postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika osobistego Banku i umorzeniem przez Sąd wierzytelności niezaspokojonych w w/w postępowaniu upadłościowym, a zabezpieczonych hipoteką.

Zdaniem powódki w świetle art. 94 u.k.w.h. fakt umorzenia zobowiązania dłużnika osobistego pozwanego Banku (to jest Z. P. prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą (...) (...) (...)) w postępowaniu upadłościowym, skutkujący wygaśnięciem tego zobowiązania, powoduje bezzasadność utrzymywania wpisów hipotek stanowiących zabezpieczenie tegoż zobowiązania w dziale IV księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości stanowiącej własność powódki. W jej przekonaniu wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą wygaśnięcie hipoteki, która nie może trwać bez istnienia wierzytelności.

Strona pozwana konsekwentnie prezentowała stanowisko odmienne zarzucając, że odpowiedzialność dłużnika rzeczowego ma charakter autonomiczny wobec losów odpowiedzialności dłużnika osobistego w postępowaniu upadłościowym, a zatem skutkiem umorzenia zobowiązania odpowiedzialnego osobiście upadłego, nie dochodzi do wyłączenia odpowiedzialności rzeczowej osoby trzeciej.

Sąd pierwszej instancji wskazał na występujące w orzecznictwie sądowym i doktrynie różne poglądy na temat kwestii, czy utrata bytu prawnego przez osobę prawną powoduje wygaśnięcie hipoteki zabezpieczającej niezaspokojoną wierzytelność wobec tego podmiotu na nieruchomości osoby trzeciej.

Sąd pierwszej instancji odwołał się w uzasadnieniu do wyroku Sądu Najwyższego (z dnia 10 września 2015 r., II CSK 745/14. LEX nr 1 785870) w którym jak zrelacjonował, wyrażono pogląd poprzedzony analizą dotychczasowego orzecznictwa i uwzględniający istotę instytucji hipoteki i jej akcesoryjnego charakteru, a także specyfikę sytuacji prawnej wierzyciela i dłużnika jak też kwestię równości wobec prawa osób fizycznych i prawnych. W omawianym wyroku SN wyraził jednoznaczny pogląd, iż przychyła się w pełni do tego nurtu orzecznictwa, według którego wykreślenie osoby prawnej będącej dłużnikiem osobistym z rejestru sądowego, nie jest okolicznością skutkującą wygaśnięciem, na podstawie art. 94 u.k.w.h., hipoteki na nieruchomości zabezpieczającej niezaspokojoną wierzytelność wobec wykreślonego z rejestru sądowego dłużnika. Sąd Najwyższy, podkreślił w omawianym wyroku, iż funkcją hipoteki, jako formy zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych, jest wzmocnienie gwarancji uzyskania zaspokojenia interesu wierzyciela – co wynika nie tylko z istoty hipoteki określonej w art. 65 ust. 1 u.k.w.h, ale także z dalszych przepisów tej ustawy, które uprawniają wierzyciela hipotecznego do zaspokojenia z nieruchomości obciążonej mimo przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej (art. 77 u.k.w.h.) i bez względu na ograniczenia odpowiedzialności dłużnika wynikające z prawa spadkowego (art. 74 u.k.w.h.). Sąd Najwyższy dalej podkreślił, że wynikająca z art. 94 u.k.w.h. zasada akcesoryjności hipoteki ma co do zasady służyć ochronie dłużnika rzeczowego w tym znaczeniu, że ma go zabezpieczać przed odpowiedzialnością szerszą od odpowiedzialności dłużnika osobistego a więc wówczas, gdy takiej odpowiedzialności wobec wierzyciela nie ponosi już dłużnik osobisty; ma go też chronić przed możliwością podwójnej zapłaty wierzycielowi za ten sam dług; nie jest natomiast celem zasady akcesoryjności hipoteki, aby prowadziła ona do uwolnienia dłużnika rzeczowego od odpowiedzialności w sytuacji, w której wierzyciel wykreślonego z rejestru sądowego dłużnika osobistego nie traci definitywnie prawa do uzyskania zaspokojenia swojej wierzytelności. W samym istnieniu spółki nie można upatrywać możliwości zaspokojenia wierzycieli. Sąd pierwszej instancji przywołał także stanowisko wyrażone w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2016 r., IV CSK 346/15, że odmienna ocena analizowanego zagadnienia prowadziłyby do niczym nieuzasadnionej różnicy w zakresie ochrony prawnej wierzycieli na podstawie tej samej instytucji prawnej, w postaci hipoteki, w zależności od statusu dłużnika

osobistego (osoby fizycznej lub osoby prawnej). W stosunku do dłużników będących osobami prawnymi, hipoteka nie dawałaby pewnego zabezpieczenia wierzytelności pieniężnych, gdyż stwarzałaby duże ryzyko dokonywania nadużyć przez przeprowadzenie likwidacji dłużników, czego konsekwencją byłaby utrata przez wierzycieli zabezpieczenia wierzytelności w formie hipoteki na nieruchomościach osób trzecich.

Dalej sąd rejonowy wyjaśnił, że w taki sam sposób należy traktować wierzytelności zabezpieczone hipoteką obciążającą nieruchomość powódki jako dłużnika rzeczowego pozwanego banku. Wprawdzie w pierwszym z przywołanych wyżej wyroków Sąd Najwyższy oceniał utratę bytu prawnego dłużnika osobistego będącego osobą prawną (podczas gdy dłużnik osobisty strony pozwanej – Z. P. - to osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą, co do której orzeczono likwidację majątku dłużnika w postępowaniu upadłościowym); natomiast w drugim ocenie podlegała akcesoryjna odpowiedzialność poręczyciela (gdy w realiach rozpoznawanej sprawy ocenić należało akcesoryjną odpowiedzialność dłużnika rzeczowego); lecz sąd rejonowy w pełni zaakceptował wnioski wyciągnięte przez Sąd Najwyższy przy ocenie ww. instytucji (a ściślej wpływu na wygaśnięcie zobowiązania dłużnika osobistego) na byt prawny wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo. Zwrócił przy tym uwagę na fakt, że przedmiot zaspokojenia wierzytelności w postaci lokalu mieszkalnego obciążonego hipoteką (KW nr (...)) nie mógł doprowadzić do zaspokojenia wierzyciela w postępowaniu upadłościowym, nie był bowiem składnikiem majątku upadłego, zatem nie wszedł do masy upadłości. Stanowił natomiast jeden z elementów zabezpieczenia kredytu branych pod uwagę przez kredytodawcę przy określeniu wysokości udzielonego kredytu. Skoro celem zabezpieczenia rzeczowego spłaty wierzytelności jest możliwość zaspokojenia się z danego składnika majątku w razie niezrealizowania przez dłużnika obowiązków określonych umową, a składnik ten ma wpływ na fakt udzielenia kredytu i jego wysokość, nie sposób przekonująco twierdzić, że wygaśnięcie zobowiązania dłużnika osobistego powoduje wygaśnięcie hipoteki. Wniosek taki prowadziłby do iluzoryczności zabezpieczenia hipotecznego, jest bowiem oczywistym, że skoro nieruchomość obciążona hipoteką nie stanowi własności dłużnika osobistego, to nie może prowadzić do zaspokojenia długu w ramach postępowania upadłościowego. Z kolei podnoszone przez pozwaną okoliczności, że cytowane wyżej orzeczenia Sądu Najwyższego zostały wydane na podstawie nieobowiązującego już art. 291 ustawy prawo upadłościowe i naprawcze nie może w ocenie Sądu prowadzić do odmiennych wniosków, bowiem upadłość dłużnika Z. P. i likwidacja jego majątku nastąpiła na podstawie właśnie tych przepisów.

Powódka w apelacji od powyższego wyroku wnosząc o jego zmianę i uwzględnienie powództwa zarzuciła:

-naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci art.94 w związku z art. 65 par.1 ukwih oraz art. 369 par. 1 Prawa upadłościowego poprzez ich błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że umorzenie w całości wierzytelności niezaspokojonych w postępowaniu upadłościowym wobec dłużnika osobistego będącego osoba fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą nie powoduje wygaśnięcia jego zobowiązania zabezpieczonego hipotecznie, a przez to nie oznacza również wygaśnięcia akcesoryjnej wobec tego zobowiązania hipoteki w sytuacji gdy w/w zdarzenie powoduje taki skutek.

Sąd Okręgowy przy rozstrzygnięciu niniejszej apelacji dostrzegł zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości :

czy umorzenie na podstawie przepisu art.369 par. 2 Ustawy z dnia 23 lutego 2003 Prawo upadłościowe, wierzytelności przysługującej kredytodawcy względem kredytobiorcy, zabezpieczonej hipoteką ustanowioną na nieruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej, skutkuje względem dłużnika hipotecznego będącego jednocześnie stroną czynności bankowej ustanowienia hipoteki, wygaśnięciem zabezpieczonej tą hipoteką wierzytelności, pociągającym za sobą wygaśnięciem hipoteki w rozumieniu przepisu art. 94 Ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece.

Rozstrzygnięcie przedstawianego zagadnienia prawnego pozostaje w bezpośrednim związku z istotą sporu. Przyczyną oddalenia powództwa, było przyjęcie przez sąd pierwszej, że skoro celem zabezpieczenia rzeczowego spłaty wierzytelności jest możliwość zaspokojenia się z danego składnika majątku w razie niezrealizowania przez dłużnika obowiązków określonych umową, a składnik ten ma wpływ na fakt udzielenia kredytu i jego wysokość, nie sposób przekonująco twierdzić, że wygaśnięcie zobowiązania dłużnika osobistego powoduje wygaśnięcie hipoteki.

Zacytowany powyżej pogląd sądu pierwszej instancji prowadzi do wniosku, iż przyjął on że jakkolwiek umorzenie wierzytelności na podstawie postanowienia sądu upadłościowego powoduje wygaśnięcie wierzytelności dłużnika osobistego, to nie powoduje wygaśnięcia hipoteki ustanowionej celem zabezpieczenia tej wierzytelności na majątku osoby trzeciej. Zgodnie z regulacją zawartą w treści przepisu art. 369 par. 1 i 2 u.p.u. (w brzmieniu obowiązującym w dniu 21 maja 2014 roku) w postanowieniu o zakończeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego, którym jest osoba fizyczna, sąd, na wniosek upadłego, może orzec o umorzeniu całości lub części zobowiązań upadłego, które nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym, jeżeli niewypłacalność była następstwem wyjątkowych i niezależnych od dłużnika okoliczności; materiał zebrany w sprawie daje podstawę do stwierdzenia, że nie zachodzą okoliczności stanowiące podstawę do pozbawienia upadłego prawa do prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym, fundacji, spółdzielni lub stowarzyszeniu; upadły rzetelnie wykonywał obowiązki nałożone na niego w postępowaniu upadłościowym. Umorzeniem objęte są wierzytelności umieszczone na liście wierzytelności oraz wierzytelności, które mogły zostać zgłoszone, jeżeli ich istnienie stwierdzone było dokumentami upadłego. Skoro sąd przyjął iż umorzenie wierzytelności nie spowodowało wygaśnięcia hipoteki, ustanowionej w celu jej zabezpieczenia, a apelujący zarzuca naruszenie art. 94 ukwih poprzez jego niezastosowanie, przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne pozostaje w bezpośrednim związku z istotą sporu.

Stan faktyczny jest pomiędzy stronami bezsporny.

Problem ten w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz w orzecznictwie sądów powszechnych, nie był rozstrzygany jednolicie.

Na wstępie wyjaśnić też należy, iż w niniejszym procesie ocena zasadności powództwa jest dokonywana na podstawie przepisów art. 291 i 369 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz. U. NR 233.2015) w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku albowiem dla oceny skutków umorzenia wierzytelności upadłego w osobie Z. P., znaczenie ma ich ówczesne brzmienie .

Pogląd zgodny z zaprezentowanym przez sąd pierwszej instancji, którego obszernie fragmenty zostały zacytowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku został wyrażony z uzasadnieniem wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2016 roku I VCSK 346/15, który co ważne podobnie jak w stanie faktycznym niniejszej sprawy został sformułowany w nawiązaniu do przepisów art. 291 i 369 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe w brzmieniu sprzed zmiany dokonanej ustawą z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. 2015.978). Sąd pierwszej instancji wybiórczo wyselekcjonował jednak z jego całości te sformułowania, które uzasadniały wydane rozstrzygnięcie, podczas gdy orzeczenie to jak się wydaje, nie powinno stać się dla sądu pierwszej instancji, argumentem tej wagi jaką mu nadano. Sąd Najwyższy we wspomnianym orzeczeniu wyraził pogląd, iż :

„Artykuł 291 p.u.n. ogranicza w zakresie swego zastosowania akcesoryjny charakter poręczenia i innych praw zabezpieczających. Do istoty prawa akcesoryjnego należy to, że jego istnienie i treść, w tym zakres, zależą od innego określonego prawa, z którym jest ono funkcjonalnie powiązane (prawa samoistnego). Poręczyciel może więc zgodnie z art. 883 § 1 k.c. podnieść przeciwko wierzycielowi wszelkie zarzuty, które przysługują dłużnikowi, a o zakresie zobowiązania poręczyciela rozstrzyga każdorazowy zakres zobowiązania dłużnika (art. 879 § 1 k.c.). Artykuł 291 p.u.n. czyni wyłom w sferze wskazanego oddziaływania prawa samoistnego na byt i treść prawa akcesoryjnego. Na mocy art. 291 p.u.n. prawa zabezpieczające wierzytelności, objęte układem, mimo akcesoryjnego charakteru, trwają nadal w nienaruszonym kształcie.

Artykuł 369 p.u.n. dopuszcza umorzenie tylko długów upadłego będącego osobą fizyczną. Udzielić wierzycielowi akcesoryjnego zabezpieczenia, obejmującego dług upadłego będącego osobą fizyczną, mogą także osoby prawne. Gdyby wskutek umorzenia długu upadłego wygasła jednocześnie odpowiedzialność osoby prawnej, która udzieliła zabezpieczenia o charakterze akcesoryjnym, podmiotowy zakres zastosowania art. 369 p.u.n. wykroczyłby poza granice zakreślone przez ustawodawcę.

3. Artykuł 369 p.u.n. nie daje podstaw do wnioskowania w zestawieniu z art. 291 p.u.n. a contrario, że skoro nie wyłącza on wyraźnie, inaczej niż art. 291 p.u.n., oddziaływania umorzenia długu upadłego na odpowiedzialność osób trzecich wobec wierzyciela z tytułu zabezpieczenia umorzonego długu, to oddziaływanie to jest w jego świetle dopuszczalne. Choć nie zostało to w art. 369 p.u.n. wyraźnie zastrzeżone, z jego treści wynika norma podobna do wysłowionej w art. 291 p.u.n. - że dokonane na jego podstawie umorzenie nie narusza praw wierzyciela wobec poręczyciela upadłego oraz współdłużnika upadłego ani praw wynikających z innych zabezpieczeń umorzonego długu przez osoby trzecie. Należy przyjąć, z tych samych przyczyn, co podane przy rozpatrywaniu kwestii regresu w związku z art. 291 p.u.n., że jeżeli poręczyciel lub współdłużnik albo inna osoba, objęta zakresem zastosowania art. 369 p.u.n. z tytułu zabezpieczenia wierzytelności objętej umorzeniem, zapłaci wierzycielowi po umorzeniu należną kwotę, to nie może żądać jej zwrotu od dłużnika tytułem regresu. Odmienne stanowisko podważałoby sens umorzenia.”.

W uzasadnieniu wspomnianego wyroku stwierdzono nadto „Choć art. 369 p.u.n., inaczej niż art. 291 p.u.n., nie przewiduje tego wyraźnie, to jednak również z jego treści wynika ograniczenie skutków dokonanego na jego podstawie umorzenia jedynie do długów upadłego, tj. innymi słowy wynika z niego norma statująca nienaruszalność przez to umorzenie zobowiązań współdłużnika upadłego oraz wszelkich praw wierzyciela wobec osób trzecich z przysługujących mu zabezpieczeń umorzonego długu, w tym także takich, które mają charakter akcesoryjny”.

Pomimo stanowczo brzmiącej przytoczonej powyżej tezy, uzasadnienie orzeczenia IV CSK 346/15 nie daje przekonującej i jednoznacznej odpowiedzi na sformułowane w uzasadnianym postanowieniu pytanie prawne. O ile poza jakimikolwiek wątpliwościami pozostaje zbieżność z przedmiotem niniejszej sprawy poglądów wyrażonych w punkcie 1. tez omawianego wyroku, o tyle teza zawarta w punkcie 2 z uwagi na problematykę jaką roztrząsa pozostaje całkowicie pozbawiona znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy zaś teza zawarta w punkcie 3, nie tylko nie rozwiewa wątpliwości jakie dostrzegł przy rozpoznawaniu niniejszej apelacji sąd odwoławczy lecz wręcz je potęguje.

Teza zawarta w punkcie 2 po pierwsze (sformułowana zresztą w oderwaniu od stanu faktycznego sprawy IV CSK 346/15) nie ma odniesienia od stanu faktycznego niniejsze sprawy albowiem nie mamy w niej do czynienia z odmiennością podmiotów w osobach dłużnika osobistego oraz osoby odpowiadającej z tytułu prawa akcesoryjnego względem wierzytelności przysługującej wierzycielowi upadłego. Dłużnikami osobistym oraz rzeczowym są osoby fizyczne.

Istotne znaczenie dla niniejszej sprawy można by nadać tezie sformułowanej w punkcie 3. gdyby nie, że nie można pomijać uzasadnionych i poważnych wątpliwości, co do możliwości jej bezpośredniego przeniesienia na grunt niniejszego procesu. W omawianej sprawie Sąd Najwyższy rozważał nienaruszone istnienie praw przysługujących wierzycielowi upadłego wynikających z poręczenia i przysługujących mu względem poręczyciela wekslowego, pomimo umorzenia w postępowaniu upadłościowym wierzytelności upadłego a nie praw wierzyciela wynikających z zabezpieczenia rzeczowego.

W części uzasadnienia zawierającej rozważania prawne Sąd Najwyższy nakreślił rys historyczny przepisu art. 369 p.u.n. oraz przytaczając treść przepisu art. 291 p.u.n. wskazał, iż przepis ten (a obecnie tożsamo brzmiący przepis art. 167 Prawa restrukturyzacyjnego Dz.U. 2015.978) czyni wyłom w sferze oddziaływania prawa samoistnego na byt prawa akcesoryjnego stanowiąc, iż prawa zabezpieczające wierzytelność objętą układem trwają w nienaruszonym kształcie pomimo zawarcia układu. Jednocześnie jednak Sąd Najwyższy odnośnie przepisu art. 369 p.u.n., wskazał, iż od normy zawartej w przepisie art. 291 p.u.n. wyraźnie różni go to, iż nie rozstrzyga on literalnie, czy umorzenie na jego podstawie długu upadłego wywiera jednocześnie skutek umarzający wobec współdłużnika, poręczyciela oraz praw wynikających z zastawu i hipoteki zabezpieczający umorzony dług.

Mimo dostrzeżenia wspomnianej różnicy w treści regulacji zawartych w przepisach art. 291 p.u.n. i 369 p.u.n. (w brzmieniu sprzed 1 stycznia 2016 roku) w dalszej części uzasadnienia prawnego Sąd Najwyższy, stwierdzając nienaruszalność praw wierzyciela przysługujących mu z tytułu między innymi praw akcesoryjnych, wyjaśniając jednocześnie zasadność stosowania przepisu art. 291 p.u.n. względem poręczyciela wekslowego pomimo nie wymienia tego zabezpieczenia w jego treści (co oczywiście dla niniejszego procesu nie ma znaczenia), nie odniósł swych rozważań

wyraźnie i jednoznacznie do zabezpieczenia hipotecznego, zbiorczo niejako odnosząc się do skutków umorzenia długu upadłego na osoby odpowiedzialne wobec wierzyciela z tytułu akcesoryjnego zabezpieczenia, akcentując brak podstaw ku temu, aby były one beneficjentami rozwiązania przyjętego w przepisie art. 369 p.u.n.

Co więcej dalsza część uzasadnienia wyroku IV CSK 346/15 wydaje się być w swej treści sprzeczna z brzmieniem przepisu prawa, albowiem Sąd Najwyższy jednocześnie jednoznacznie stwierdzając, brak w przepisie art. 369 pozytywnej treści analogicznej do treści zawartej w przepisie art. 291 p.u.n a dotyczącej nienaruszalności praw wierzyciela wobec poręczyciela dłużnika, współdłużnika ani praw wynikających z hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego i hipoteki morskiej stanowczo stwierdza, iż przyjęcie należy, że przepis art. 369 zawiera analogiczną treść.

Zważywszy iż w odniesieniu do hipoteki jako ograniczonego prawa rzeczowego Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku IV CSK 346/15 nie przedstawił żadnych argumentów nakierowanych na wyjaśnienie oczywistej sprzeczności prezentowanego poglądu z normą zawartą w art. 94 Ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. 2016.790 ze zm. – zwana dalej u.k.w.ih), trudno omawiany wyrok uznać za orzeczenie wyjaśniające wątpliwości jakie powziął sąd odwoławczy na gruncie sprawy w której wydano uzasadnione postanowienie. Nie można też pozytywnie ocenić w istocie prawotwórczej roli, jaką Sąd Najwyższy przypisał sądowi powszechnemu na potrzeby możliwości stosowania przepisu art. 369 p.u.n. dla przyjęcia, iż wygaśnięcie wierzytelności nie pociąga za sobą wygaśnięcia hipoteki. Stosowanie przepisu art. 369 par. 1 p.u.n w brzmieniu zawierającym dodaną treść, której w istocie w nim nie ma, prowadziłoby właśnie do takiej sytuacji.

Tego rodzaju zabieg wymyka się elementarnym zasadom wykładni przepisów prawa z których żadna nie zakłada, a nawet nie dopuszcza uzupełniania przepisów o nie zawarte w nich treści.

Wykładni dokonuje się w celu ustalenia właściwego rozumienia przepisu lub jego znaczenia. Aby istniała potrzeba wykładni musi istnieć wątpliwość co do znaczenia lub zakresu normy albowiem *clara non sunt interpretanda*. Niezależnie od podmiotu dokonującego wykładni ani niezależnie od jej celu nigdy jej skutkiem nie może być pomijanie pozytywnej treści przepisu ani jej zmiana zwłaszcza poprzez dodanie treści jakiej ustawodawca w nim nie zamieścił.

Dokonując oceny użyteczności też zawartych w wyroku IV CSK 346/15 dla rozstrzygnięcia sporu zawisłego w niniejszej sprawie nie można abstrahować od oczywistych różnic pomiędzy rodzajami zabezpieczeń jakie są wymienione w treści przepisu art. 291 u.p.n, które w ocenie Sądu Najwyższego mogą być wprost inkorporowane do treści przepisu art. 369 par. 1 upn, co jest istotne zwłaszcza w kontekście tego, że w sprawie IV CSK 346/15 tym zabezpieczaniem było poręczenie wekslowe, a w sprawie niniejszej jest to hipoteka umowna zwykła i hipoteka kaucyjna ustanowione na nieruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej jako hipoteki łączne współobciążające dwie inne nieruchomości stanowiące własność dłużnika osobistego kredytodawcy. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 1 pkt 26 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019.131.1075) art. 102 u.k.w.ih. został uchylony z dniem 20 lutego 2011 roku. Tym niemniej na podstawie przepisu art. 10 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw do hipotek kaucyjnych powstałych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe z wyjątkiem przepisów o opróżnionym miejscu hipotecznym.

Poręczenie udzielone na podstawie przepisu art. 876 par. 2 kc (przy czym jak już wcześniej wspomniano Sąd Najwyższy w sprawie IV CSK 346/15 uznał, iż art. 291 u.p.n odnosi się także do poręczenia wekslowego, albowiem w tamtej sprawie spór dotyczył trwania tego rodzaju zabezpieczenia) zgodnie z którym poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela wykonać zobowiązanie na wypadek gdyby dłużnik zobowiązania nie wykonał, powstaje na podstawie umowy zawartej pomiędzy poręczycielem a wierzycielem. Jej zawarcie prowadzi do powstania odrębnego od stosunku prawnego z którego wynika zobowiązanie dłużnika, stosunku prawnego pomiędzy wierzycielem dłużnika a poręczycielem. Niezależnie od doktrynalnych sporów co do tego czy poręczyciel odpowiada za dług cudzy czy własny, w sytuacji zaspokojenia wierzyciela w całości lub w części wstępuje on w jego miejsce na podstawie przepisów art. 518 par. 1 pkt kc i przysługuje mu względem dłużnika roszczenie regresowe. Podobieństwo do hipoteki wyraża się zatem akcesoryjnością tego zobowiązania albowiem jest ono uzależnione od istnienia ważności i zakresu zobowiązani

dłużnika (art. 879 kc) zakresem regresu oraz brakiem co do zasady charakteru subsydiarnego. O ile w umowie inaczej nie zastrzeżono poręczyciel nie odpowiada w dalszej względem dłużnika kolejności a nadto z mocy art. 881 kc w braku odmiennego zastrzeżenia poręczyciel odpowiada jak współdłużnik solidarny. Zasadnicza różnica względem zabezpieczenia hipotecznego wyraża się w tym, że odpowiedzialność poręczyciela względem wierzyciela ma swoje źródło w zawartej przez niego umowie a zatem w jego osobistym zobowiązaniu i rozciąga się na cały jego majątek.

Hipoteka natomiast jest ograniczonym prawem rzeczowym obciążającym nieruchomości bez względu na to czyją stała się własnością. Na gruncie tego prawa wierzyciela rzeczowego z dłużnikiem rzeczowym nie wiąże żaden węzeł obligacyjny. Zgodnie z brzmieniem art. 65 u.k.w.ih. w brzmieniu obowiązującym do dnia 20 lutego 2012 roku w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności nieruchomości można obciążyć prawem na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia wierzytelności bez względu na to czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości Źródłem odpowiedzialności kaźdoczesnego właściciela nieruchomości, o ile jest nim nabywca a zatem inna osoba aniżeli właściciel, który ustanowił hipotekę, jest przysługujące prawo i wynikający z istnienia ograniczonego prawa rzeczowego obowiązek zaspokojenia wierzyciela. Odpowiedzialność ta jest nie tylko oderwana od jakichkolwiek czynności prawnych zdziałanych przez dłużnika rzeczowego względem wierzyciela ale nadto jest ograniczona nie tylko zakresem zobowiązania dłużnika wierzytelności, którą zabezpiecza hipoteka ale także przedmiotem, który może być źródłem przymusowego zaspokojenia wierzytelności. Stosunek poręczenia opiera się z na osobistym zobowiązaniu i powstałym w jego konsekwencji węźle obligacyjnym podczas gdy stosunek hipoteki wynika z ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego. Odmiennosc tych stosunków pozostaje aktualna także gdy dłużnik osobisty jest jednocześnie dłużnikiem rzeczowym, który ustanowił zabezpieczenie hipoteczne. Sytuacja połączenie w jednej osobie dłużnika osobistego jako podmiotu zobowiązanego z tytułu umowy zawartej w wierzycielem oraz dłużnika rzeczowego jako podmiotu zobowiązanego z tytuł istnienia ograniczonego prawa rzeczowego, nie zmienia faktu istnienia w tej relacji dwóch stosunków prawnych obligacyjnego i rzeczowego. Przeniesienie prawa własności na osobę trzecią bądź obciążenie nieruchomości stanowiącej własność osoby trzeciej względem umowy z której wynika wierzytelność zabezpieczona hipoteką nie zmienia stanu istnienia względem wierzyciela dwóch odrębnych stosunków prawnych a prowadzi jedynie do tego, że dłużnik osobisty traci przymiot dłużnika rzeczowego, którym staje się inna osoba- nabywca nieruchomości .

Doszukiwanie się w treści przepisu art. 369 u.p.n.(w dawnym brzmieniu) regulacji takiej jak została wyrażona w przepisie 291 u.p.n , pomija istotną jak się wydaje okoliczność, która z uwagi na stan faktyczny sprawy IV CSK 346/14, nie znalazła odzwierciedlenia w prawnych wywodach mających uzasadniać rozstrzygnięcie. Podmiotem który był dłużnikiem osobistymi wierzycieli, i który utracił byt prawny była osoba prawna. Sąd Najwyższy przekonując o zasadności zajmowanego stanowiska porównywał sytuację utraty jej bytu prawnego z sytuacją zmarłych osób fizycznych, które oczywiście zawsze mają następców prawnych . Odniósł się jednocześnie do skutków umorzenia długów upadłego na podstawie art. 369 u.p.n. wyjaśniając brak podstaw do roszczenia regresowego poręczyciela. To w ocenie Sądu Najwyższego miałyby pozostawać w sprzeczności z celami postępowania upadłościowego (tak SN w uzasadnieniu wyroku IV CSK 346/15). Ta poniekąd poboczna w sprawie IV CSK 346/15 ma istotne znaczenie dla uzasadnienia poglądu całkowicie odmiennego od tego jaki zaprezentował Sąd Najwyższy. Istotnie bowiem oddłużeniowy cel tego postępowania ma w odniesieniu do osoby fizycznej zasadnicze znaczenie. Co więcej wedle regulacji obowiązującej przed dniem 1 stycznia 2016 roku (podobnie zresztą jak obecnie) oddłużenie było w konsekwencji umorzenia wierzytelności niezaspokojonych było możliwe tylko w sytuacjach w pewnym sensie wyjątkowych albowiem tylko wówczas gdy dłużnikowi nie można było przypisać ewidentnego zawinienia w doprowadzeniu do niewypłacalności. Dodatkowym argumentem dla krytycznej oceny poglądu o nienaruszalności zabezpieczenia hipotecznego w sytuacji umorzenia wierzytelności na podstawie art. 369 par. 1 u.p.n. jest treść art. 369 par.3 u.p.n. w poprzednim brzmieniu. Przekonuje ona tym, iż ustawodawca dostrzegał potrzebę nadania prymatu prawom szczególnych wierzytelności nad celem oddłużeniowym postępowania upadłościowego osoby fizycznej. Nie można też pomijać tego, że wierzycielowi na podstawie art. 370 par. 2 u.p.n. przysługiwało zażalenie, co w świetle brzmienia przepisu art. 370 par.1, który wśród przesłanek umorzenia wymieniał wysokość niezaspokojonych wierzytelności i możliwość ich zaspokojenia w przyszłości, można traktować za instrument dostatecznie chroniący jego prawa.

Kolejnym wyrokiem w którym Sąd Najwyższy sformułował tezę nawiązującą do istoty sporu w niniejszej sprawie jest orzeczenie z dnia 10 września 2015 roku II CSK 745/14. Zgodnie z jej brzmieniem utrata bytu prawnego przez spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, która jest dłużnikiem osobistym, nie powinna wpływać na możliwość zaspokojenia się wierzyciela z hipoteki obciążającej inny podmiot. Problem jednak w tym, że elementy stanu faktycznego sprawy II CSK 745/14 oraz sprawy niniejszej, czynią część argumentów jakimi posłużył się Sąd Najwyższy w rozpoznawanej sprawie nieprzydatnymi dla rozstrzygnięcia wątpliwości zaistniałych w niniejszym procesie. W sprawie II CSK 745/14 rozstrzygany był problem czy utrata bytu prawnego podmiotu, który był dłużnikiem osobistym, a w dacie ustanowienia hipoteki także dłużnikiem rzeczowym powoduje wygaśnięcie wierzytelności, a w konsekwencji wygaśnięcie hipoteki na podstawie przepisu art. 94 u.k.w.ih. w brzmieniu sprzed 20 lutego 2012 roku. Istotnymi elementami stanu faktycznego różniącymi stan ustalony w sprawie II CSK 745/14 stanu ustalonego w sprawie niniejszej jest utrata bytu prawnego dłużnika osobistego. W kontekście tego faktu oraz w nawiązaniu do ewentualnej sukcesji praw takiego podmiotu Sąd Najwyższy rozważał wygaśnięcie zobowiązania, a w konsekwencji ewentualne wygaśnięcie hipoteki. W uzasadnieniu wyroku II CSK 745/14 omówiono linię orzecniczą w której prezentowane były poglądy o niemożności istnienia zobowiązania w sytuacji utraty bytu prawnego któregośkolwiek z podmiotów stosunku prawnego, a konsekwencji w orzeczeniach tych wyrażano pogląd, iż wykreślenie osoby prawnej z rejestru przy braku sukcesora przejmującego jej zobowiązania spowoduje wygaśnięcie jej zobowiązań a zatem także zabezpieczających je hipotek. Odmienny kierunek orzecznictwa sądowego wyraża pogląd zgodnie z którym nawet utrata bytu i wykreślenie z rejestru osoby prawnej po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego, wobec której to osoby istniały wierzytelności zabezpieczone na nieruchomościach osób trzecich, nie stanowi podstawy do wykreślenia hipotek. W orzeczeniach w których sformułowano ten pogląd twierdzono, że o ile istnieje zabezpieczenie wierzytelności upadłego na majątku osób trzecich, to wykreślenie z rejestru nie powinno być utożsamiane z wygaśnięciem hipoteki. Akceptacja tej linii orzecniczej zaowocowała sformułowaniem w wyroku II CSK 745/14 tezy powyżej przytoczonej. Z jego uzasadnienia wynika, iż istotnym argumentem była dla Sądu Najwyższego ewentualna gorsza z punktu widzenia wierzycieli sytuacja długów obciążających osoby prawne względem długów obciążających osoby fizyczne, których śmierć i tym samym utrata bytu prawnego zawsze skutkuje następstwem prawnym spadkobierców. Zobowiązania obciążające osoby prawne, w sytuacji utraty ich bytu prawnego mogłyby pewnych wypadkach pozostawać niezaspokojone. Lektura uzasadnienia wyroku II CSK 745/14 wskazuje także, iż w sprawie tej niejako w centrum uwagi sądu znalazło się prawo wierzyciela do zaspokojenia wierzytelności wobec niewątpliwego istnienia składnika majątkowego do którego można skierować egzekucję. W omawianym orzeczeniu Sąd Najwyższy odniósł się też do regulacji zawartej w normie art. 291 u.p.n stwierdzając, że jest on przejawem stanowiska ustawodawcy, iż niewypłacalność dłużnika w następstwie którego dochodzi do zawarcia układu nie wpływa na zakres zabezpieczenia wierzycieli upadłego ustanowionego w formie hipoteki na majątku osoby trzeciej. Dalej Sąd Najwyższy stwierdził, że byłoby niekonsekwencją przyjęcie, iż zamiarem ustawodawcy było aby hipoteka wygasła w sytuacji dla wierzyciela zazwyczaj trudniejszej, kiedy to w wyniku postępowania upadłościowego dochodzi do wykreślenia dłużnika z rejestru sądowego, mimo niezaspokojenia części wierzycieli upadłego. W końcowej części uzasadnienia Sąd Najwyższy zaakcentował także nieuzasadnione rozróżnienie sytuacji wierzyciela w zależności od charakteru pomiotu, który traci byt prawny.

Brak jednoznacznej adekwatności wywodów zawartych w omawianym orzeczeniu dla rozstrzygnięcia problemu przedstawionego w pytaniu prawnym wynika przede wszystkim z odmienności okoliczności, których następstwem ma być wygaśnięcie wierzytelności. O ile w omawianej sprawie jest to konsekwencja utraty bytu prawnego i wykreślenie z rejestru (nota bene na podstawie zmiany umowy spółki uchwałą wspólników obejmującej zmianę firmy, co niewątpliwie miało na uwadze Sąd Najwyższy orzekając o uwzględnieniu skargi kasacyjnej wierzyciela rzeczowego) o tyle w sprawie niniejszej ma to być konsekwencją prawomocnego postanowienia o umorzeniu wierzytelności upadłego obejmującego wierzytelność zabezpieczoną hipoteką na nieruchomości osoby trzeciej. Po drugie poglądy wyrażone w uzasadnieniu wyroku II CSK 475/14 można o tyle poddać dyskusji, że w oczywisty sposób chronią interes wierzyciela hipotecznego, z jednoczesnym w zasadzie całkowitym pominięciem kwestii sytuacji dłużnika hipotecznego a w szczególności jego prawa do regresu. Dłużnik osobisty który spłacił wierzyciela hipotecznego płaci własny dług. Spłata wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przez dłużnika rzeczowego, jeśli jest nim inna osoba niż dłużnik osobisty, jest zapłatą cudzego długu w konsekwencji czego wstępuje on względem dłużnika osobistego w prawa

zaspokojonego wierzyciela. W sytuacji utraty bytu prawnego dłużnika osobistego (osoby prawnej) bez sukcesji, regres jest z oczywistych względów wykluczony.

Wyrokiem w którym wyrażono pogląd z bieżny z poglądami wyrażonymi w sprawach II CSK 346/15 i II CSK 745/15 , który sformułowano na gruncie stanu faktycznego wprost tożsamego ze stanem faktycznym niniejszego procesu jest wyrok Sąd Apelacyjny w Krakowie I ACa 1372/16 w sprawie o zobowiązanie strony pozwanej do złożenia oświadczenia woli. Wyrok ten wydano pomiędzy tymi samymi stronami oraz na gruncie tych samych faktów, które stanowią podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku. Rozstrzyga on kwestię trwania zobowiązania dłużnika rzeczowego względem wierzyciela, którego dłużnik osobisty skorzystał z instrumentów ukształtowanych postępowaniem upadłościowym w związku z treścią art. 291, 292 i 369 p.u.n. – zdecydowanie na korzyść wierzyciela hipotecznego . Słuszna jak się wydaje krytyka uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji odnosząca się analogii dłużnika, który utracił byt prawny przeniosła ciężar rozważań Sądu Apelacyjnego na grunt przepisów Prawa upadłościowego oraz przepisów regulujących odpowiedzialność dłużnikach in solidum i współdłużników.

Argumentacja zawarta w uzasadnieniu wyroku I ACa 1372/16 oparta co do zasady potrzebie ochrony praw wierzyciela marginalizuje istotę hipoteki jako takiej, podczas gdy problem prawny istniejący na gruncie stanu faktycznego niniejszej sprawy, wymaga w pierwszej kolejności rozważenia skutków rzeczowego charakteru tego prawa w powiązaniu ze skutkami postępowania upadłościowego oraz rozważenia konsekwencji akcesoryjnego charakteru hipoteki, względem wierzytelności osobistej upadłego.

Poszukiwanie instrumentu chroniącego prawa wierzyciela któremu przysługuje wierzytelność zabezpieczona na majątku osoby trzeciej wydaje się być o tyle zbędna , że w przepisach p.u.n. w brzmieniu sprzed 1 stycznia 2016 roku, że prawa te były zabezpieczone możliwością zaskarżenia postanowienia o zakończeniu postępowania i umorzeniu wierzytelności w trybie art.370 ust 2 u.p.n..tym bardziej, że wysokość niezaspokojonych wierzytelności była jedną z przesłanek jego wydania.

Analizując orzecznictwo Sąd Najwyższego prezentujące pogląd o treści odmiennej wskazać należy na orzeczenia III CSK 112/08 i III CSK 325/11.

W wyroku z dnia 7 października 2008 roku III CSK 112/08 Sąd Najwyższy sformułował tezę wyrażającą następująco brzmiący pogląd :„Skoro wobec utraty bytu prawnego dłużnika i istnienia prawomocnego wyroku ustalającego, że jego następcą prawny nie ponosi z tego tytułu odpowiedzialności, nie ma dłużnika osobistego, to wierzytelność zabezpieczona hipoteką wygasa, a skutkiem tego jest wygaśnięcie zabezpieczających tę wierzytelność hipotek przymusowych. W tej zaś sytuacji stan prawny ujawniony w księdze wieczystej nie jest zgodny ze stanem rzeczywistym.”

W wyroku tym z faktu utraty bytu prawnego dłużnika osobistego wywiedziono skutek w postaci wygaśnięcia wierzytelności, a w konsekwencji wygaśnięcia hipoteki na podstawie art. 94 ukwih. W uzasadnieniu cytowanego wyroku Sąd Najwyższy odwołał się jedynie do istoty zobowiązania, którym jest prawo żądania przez wierzyciela określonego zachowania się dłużnika. Skoro zatem nie ma podmiot do którego można by skierować określone żądanie, nie ma też wierzytelności. Akcesoryjny charakter hipoteki i norma zawarta w art. 94 u.k.w.ih. stanowiąca o wygaśnięciu hipoteki w razie wygaśnięcia wierzytelności, która ją zabezpieczała przesądziły o sformułowanej tezie. Choć pogląd ten nie znalazł odzwierciedlenia w wyroku II CSK 754/14 (powyżej obszernie omówionym) w zasadzie trudno przyjąć aby został on poddany gruntownej merytorycznej krytyce. Jest to o tyle zrozumiałe, że poglądy zaprezentowane w wyroku II CSK 112/108 są nie tyle jasne, co oczywiste, a jakkolwiek polemika z nimi wymaga argumentów poza natury bardziej słusznościowej aniżeli jurystycznej. Podobnie w wyroku z dnia 10 lutego 2012 roku II CSK 325/11 Sąd Najwyższy sformułował pogląd przemawiający za wygaśnięciem hipoteki w konsekwencji wygaśnięcia wierzytelności bez względu na podstawy jej wygaśnięcia .

„Art. 94 u.k.w.h. wyraża zasadę akcesoryjności hipoteki w stosunku do wierzytelności, którą zabezpiecza, w takim zakresie, w jakim hipoteka jest uzależniona od zabezpieczonej wierzytelności. To oznacza, że wygaśnięcie hipoteki na podstawie tego przepisu dotyczy wszystkich przypadków wygaśnięcia wierzytelności niezależnie od przyczyny, czy to

na skutek zaspokojenia interesu wierzyciela, czy wygaśnięcia mimo niezaspokojenia. Do wygaśnięcia hipoteki nie jest potrzebny wpis jej wykreślenia w księdze wieczystej, nie ma on bowiem, w przeciwieństwie do ustanowienia hipoteki, charakteru konstytutywnego. W interesie właściciela nieruchomości obciążonej leży jednak to, aby wyłączyć działanie rękami wiary publicznej ksiąg wieczystych. Do czasu wykreślenia działa zgodnie z art. 3 ust. 1 u.k.w.h. domniemanie prawne istnienia hipoteki.”

Jest to stanowisko jasne i jednoznaczne, które jak się wydaje pozostaje w zgodzie z modelowym ukształtowaniem praw i obowiązków w ramach stosunków obligacyjnych i prawno rzeczowych, w którym to modelu nie mieszczą poglądy wyrażone w wyrokach przyjmujących możliwość trwania hipoteki, pomimo wygaśnięcia wierzytelności która ją zabezpieczała wbrew jej akcesoryjnemu charakterowi.

Za przychyleniem się do koncepcji, iż istnienie prawomocnego postanowienia o umorzeniu wierzytelności przysługującej wierzycielowi w osobie kredytodawcy względem kredytobiorcy, której zabezpieczaniem była hipoteka ustanowiona przez osobę trzecią na jej majątku, zdaje się przemawiać szereg argumentów.

Przepis art. 291 u.p.n. (w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 roku) stanowił, iż układ nie narusza praw wierzyciela wobec poręczyciela upadłego oraz współdłużnika upadłego ani praw wynikających z hipoteki , zastawu , zastawu rejestrowego i hipoteki morskiej, jeżeli były one ustanowione na mieniu osoby trzeciej. Zacytowany przepis był zamieszczony w tytule VI ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe , który kompleksowo regulował kwestię upadłości układowej. Przepis ten funkcjonuje obecnie w niezmienionym kształcie jako art. 167 Ustawy z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2015.978).

Przed wejściem w życie ustawy Prawo restrukturyzacyjne układ uważany był za akt wierzycieli skierowany do dłużnika i wywołujący skutki wyłącznie w zakresie ich wzajemnych praw i obowiązków (tak SA w Warszawie wyroku z dnia września 2005 roku sygnatura akt V I A Ca 366/05). Postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu było jedną z postaci postępowania upadłościowego, które co do zasady kończyło się postanowieniem zatwierdzającym układ, a po jego uprawomocnieniu postanowieniem o zakończeniu postępowania upadłościowego (art. 293 ust. 1u.p.n.). Propozycje restrukturyzacji zobowiązań upadłego mogły obejmować w szczególności odroczenie wykonania zobowiązań, rozłożenie spłat na raty, zmniejszenie sumy długów, konwersje wierzytelności na działy lub akcje, zmianę, zamianę lub uchylenie prawa zabezpieczającego wierzytelność (art. 270 u.p.n.).

Obecnie obowiązujące przepisy Ustawy z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne stanowią wraz z przepisami Prawa upadłościowego kompleksową regulację prawną odnoszącą się do stosunków pomiędzy częściowo lub całkowicie niewypłacalnym dłużnikiem i jego wierzycielami. Zasadniczym celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie upadłości co wprost wynika z treści art. 3 Prawa restrukturyzacyjnego. aczkolwiek postępowanie oddłużeniowe adresowane do osób fizycznych jest przedmiotem art. 360 -370 f u.p.n.

Niewątpliwie tak przed dniem 1 stycznia 2016 roku jaki obecnie zawarcie układu ma miejsce wówczas gdy wierzyciele są zainteresowani sanacją sytuacji majątkowej dłużnika, kiedy umożliwienie mu dalszego istnienia, stwarza im możliwość zaspokojenia części długów. Postępowanie układowe prowadzone na podstawie przepisów tytułu VI u.p.n. nie prowadziło do utraty bytu prawnego dłużnika a przeciwnie zgodnie z brzmieniem art. 297 u.p.n. po wykonaniu układu lub po wyegzekwowaniu wierzytelności zatwierdzonych układem, sąd na wniosek między innymi upadłego wydawał postanowienie o wykonaniu układu, a upadły po jego uprawomocnieniu się odzyskiwał prawo do zarządzania i dysponowania swoim majątkiem.

Niezależnie od tego, że zawarcie układu z racji trybu prowadzenia postępowania układowego, udziału w nim sądu, nie można w jednoznaczny sposób zrównać z umową, tym niemniej z racji możliwych w konsekwencji istniejącego katalogu propozycji restrukturyzacyjnych, zmian w zakresie treści stosunków zobowiązaniowych dłużnika, celowe i niezbędne było jasne wyrażenie braku jego wpływu na istniejące względem wierzyciela zobowiązania osób trzecich o jakich mowa w art. 291 u.p.n. Jednoznaczne uregulowanie odpowiedzialności osób trzecich względem wierzyciela w sytuacji zawarcia układu wydaje się być uzasadnione podobieństwem zmian jakie wywołuje ono w sferze zobowiązań dłużnika do nowacji (art. 506 kc) .Wobec jednoznacznej regulacji zawartej w art. 507 kc zgodnie z którą jeśli

wierzytelność był zabezpieczona poręczeniem lub ograniczonym prawem rzeczowym ustanowionym przez osobę trzecią, poręczenie lub ograniczone prawo rzeczowe wygasa z chwilą odnowienia, chyba, że poręczyciel lub osoba trzecia wyrazi zgodę na dalsze trwanie zabezpieczenia. Przepis art. 507 kc jest oczywistym nawiązaniem do zasady akcesoryjności poręczenia i hipoteki oraz tego, że nowacja, poprzez zobowiązanie się dłużnika do spełnienia innego świadczenia w miejsce świadczenia pierwotnego, które wygasa, skutkuje wygaśnięciem hipoteki. Zważywszy, iż przepisy art. 298 u.p.n. i 302 u.p.n. dopuszczały możliwość zmiany albo nawet uchylecia układu, jednoznaczna regulacja zawarta w treści art. 291 u.p.n. gwarantowała wierzycielom nienaruszalność zabezpieczeń zarówno w sytuacji wykonania układu jak i jego uchylecia bądź zmiany.

Nie zamieszczenie analogicznego uregulowania w treści przepisu art. 369 upn wydaje się jednak być przez ustawodawcę zamierzone, a dokonywanie jego wykładni w sposób polegający na odczytywaniu w nim treści takiej jaką zamieszczono w przepisie art. 291u.p.n. (obecnie 167 Prawa restrukturyzacyjnego) nie jest uzasadnione . Uzupełnianie normy art. 369 u.p.n. (w dawnym brzmieniu) wydaje się być sprzeczne z intencją ustawodawcy także w kontekście obecnego brzmienia przepisów regulujących zarówno postępowanie układowe jak i tzw. postępowanie oddłużeniowe regulowane obecnie przepisami art. 369- 370f u.p.n. Ustawodawca z dniem 1 stycznia 2016 roku dokonał kompleksowej regulacji dotyczącej postępowania restrukturyzacyjnego i oddłużeniowego adresowanego do osób fizycznych. W przepisach ustawy z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne dokonano szeregu zmian nie tylko Prawa upadłościowego ale także wielu innych ustaw, wobec czego całkowicie pozbawione podstaw jest przypuszczenie, iż ustawodawcy umknęła potrzeba pozytywnej regulacji na gruncie przepisów o oddłużeniowym charakterze, analogicznej jaka od szeregu lat funkcjonuje (i została powielona w nowych przepisach) na gruncie prawa upadłościowego. Co więcej racjonalne podejście do stanowienia prawa niezależnie od niejednokrotnie istniejącej potrzeby jego wykładni, nakazuje przede wszystkim sądzić, że ustawodawca w tekstach uchwalanych przepisów zawarł to, co było jego zamiarem. W zmianach jakie weszły w życie z dniem 1 stycznia 2016 roku w sposób podobny do regulacji zawartej w uchylonym art.291 u.p.n., normą wyrażoną w treści art.167 Prawa restrukturyzacyjnego (u.p.r.) uregulował odpowiedzialność między innymi dłużnika rzeczowego, o ile nie jest nim dłużnik osobisty w razie zawarcie układu w trybie art150 u.p.r.. Z kolei przepisami art. 369- 370f u.p.n., uregulował postępowanie odrębne od postępowania upadłościowego zwane postępowanie oddłużeniowym. Ustawodawca zdecydował się cytowanymi przepisami nadać temu postępowaniu nie tylko funkcję windykacyjną ale także oddłużeniową, przyjmując, że stan zadłużenia dłużnika wobec którego przeprowadzono postępowanie upadłościowe nie byłby społecznie pożądany(tak Komentarz do art. 369 u.p.n. Prawo upadłościowe A.J. Witosz).

Zgodnie z brzmieniem art. 370 f u.p.n. po wykonaniu przez upadłego obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu wykonania planu spłaty i umorzeniu zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości i niezaspokojonych w wyniku wykonania planu spłaty wierzycieli. W ustępie 2 cytowanego przepisu ustawodawca wyszczególnił szereg zobowiązań, nie podlegających umorzeniu w trybie ust 1., bez wątplenia nadając tym wierzytelnościom charakter priorytetowy względem celu oddłużeniowego. Przepisem art. 370 a ust. 5 zdanie pierwsze ustawodawca zdecydował się na regulację zgodnie z którą ustalenie planu podziału nie narusza praw wierzycieli wobec poręczyciela upadłego ani praw wynikających z hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego, zastawu skarbowego, lub hipoteki morskiej jeśli były ustanowione ma majątku osoby trzeciej. Trwanie zabezpieczeń w tym także zabezpieczenia hipotecznego na majątku osoby trzeciej zagwarantowane tym przepisem na czas trwania postępowania oddłużeniowego, w okresie pomiędzy sporządzeniem planu podziału w wydaniem postanowienia o umorzeniu jest rozwiązaniem podobnym do regulacji zawarte w art. 167 Prawa restrukturyzacyjnego, niezbędnym dla rozwiania wątpliwości co do nienaruszalności praw akcesoryjnych w razie uchylecia planu spłaty, do czego może dojść w konsekwencji niewykonywania przez dłużnik planu. Istotność oddłużeniowego celu przepisów art. 369-370f u.p.n. jest szczególnie dostrzegalna na gruncie normy zawartej w zdaniu drugim przepisu art.370 a ust 5 u.p.n. zgodnie z którym ustalenie planu spłaty i umorzenie zobowiązań upadłego jest skuteczne również w stosunkach między upadłym, a poręczycielem, gwarantem współdłużnikiem upadłego. Nie zawarto w nim treści gwarantującej pomimo umorzenia zobowiązań upadłego nienaruszalności praw jego wierzycieli przysługujących im względem poręczycieli i współdłużników oraz praw wynikających z hipoteki i zastawu ustanowionych ma majątku osób trzecich Przepis ten rozszerza skutki postępowania oddłużeniowego zakończonego umorzeniem w ten sposób,

że wywiera ono skutek umorzenia zobowiązania dłużnika nie tylko w relacji pomiędzy dłużnikiem a wierzycielami ale także w relacji pomiędzy upadłym dłużnikiem a dłużnikami których obowiązki wobec wierzyciela wynikają z istnienia współdłużnika, ze stosunku poręczenia lub gwarancji. Regulacja ta służy zwolnienia dłużnika z obowiązku spełnienia ewentualnego roszczenia regresowego. Wymienia ona jednak tylko tych dłużników wierzyciela upadłego, których obowiązki wynikają z ich własnych zobowiązań podjętych względem wierzyciela. Nie wymienia osób zobowiązanych z tytułu zastawu bądź hipoteki. Przy przyjęciu oczywistości akcesoryjnego i prawno- rzeczowego charakteru tych praw to pominięcie wydaje się zamierzone przez ustawodawcę, wobec jasnej i oczywistej treści przepisu art. 94 u.k.w.ih. Obecnie obowiązujące przepisy w sposób kompleksowy i konsekwentny realizują cel uwolnienia upadłego dłużnika od zadłużenia, który przy przyjęciu braku skutku wygaśnięcia hipoteki pomimo umorzenia zobowiązań, byłby iluzoryczny a w zasadzie zniweczony ewentualnym regresem.

Za przyjęciem słuszności poglądów wyrażonych przez Sąd Najwyższy w wyrokach II CSK 325/11 i III CSK 112/08 przemawia rzeczowy charakter oraz akcesoryjność ograniczonego prawa rzeczowego w postaci hipoteki oraz to, że umorzenia wierzytelności upadłego na podstawie art. 369 ust1 u.p.n. w brzmieniu sprzed 1 stycznia 2016 roku jest jednocześnie jej wygaśnięciem w rozumieniu przepisu art. 94 u.k.w.ih.

Niekwestionowany w orzecznictwie i doktrynie jest pogląd zgodnie z którym wygaśnięcie zobowiązania o którym mowa w przepisie art. 94 u.k.w.ih. dotyczy nie tylko sytuacji spłaty wierzytelności, którą zabezpieczała hipoteka, ale także innych zdarzeń prawnych takich jak spełnienie za zgodą wierzyciela innego świadczenia, potrącenie, zwolnienie z długu, złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego. Za zdarzenie prowadzące do wygaśnięcia wierzytelności należy uznać także umorzenie wierzytelności na podstawie orzeczenia sądu w trybie art. 369 ust.1 u.p.n.(w dawnym brzmieniu). Wygaśnięcie jest bowiem tożsame ze stanem braku podstaw prawnych do żądania spełnienia świadczenia, jak i do jego dobrowolnego spełnienia. Tym samym stanu wygaśnięcia wierzytelności nie można porównywać a tym bardziej utożsamiać z przedawnieniem, które jest tylko i wyłącznie stanem, który uprawnia dłużnika do uchylenia się od spełnienia świadczenia, nie czynią jednocześnie spełnionego świadczenia przedawnionego nienależnym. Roszczenie przedawnione w postaci zobowiązania naturalnego nadal istnieje, a skutki przedawnienia dają dłużnikowi jedynie instrument obronny z którego może skorzystać.

Przepis art. 94 u.k.w.ih. jest regulacją pozostającą w ścisłym związku z zasadą akcesoryjności hipoteki. Akcesoryjność nie jest definiowana przepisami, tym niemniej w kontekście poręczenia, zastawu, hipoteki uważa się, iż jest normatywnym związkiem z zabezpieczoną wierzytelności polegającym na tym, że istnienie obowiązków wynikających z tych praw jest uzależnione od istnienia wierzytelności. Przepis art. 65 u.k.w.ih. jednoznacznie stanowi iż w celu zabezpieczenia **oznaczonej** wierzytelności nieruchomości można obciążyć prawem na mocy którego wierzyciel może odchodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to czyją stała się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Jest to zatem rzeczowe zabezpieczenie skonkretyzowanej wierzytelności. Zasada akcesoryjności wyraża się twierdzeniem, że istnienie hipoteki jest uzależnione od istnienia wierzytelności, a przejawem jej działania jest przepis art. 94u.k.w.ih. w myśl którego wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką pociąga za sobą wygaśnięcie hipoteki, chyba, że z danego stosunku prawnego mogą powstać w przyszłości kolejne. W zgodzie z nią pozostają wyroki Sądu Najwyższego II CSK 325/11 i III CSK 112/08 .

Z uwagi jednak na wyrażone w orzecznictwie Sądu Najwyższego w wyrokach IV CSK 346/15 i III CSK 475/14 oraz w wyroku Sąd Apelacyjny w Krakowie I ACa 1372/16 zapatrywanie odmienne, sąd odwoławczy uznał, iż w odniesieniu do kwestii objętej sentencją postanowienia, uzasadnione jest przedstawienie zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

SSO Beata Tabaka SSO Anna Kozłińska SSR(del) Anna Dyl